

Emlékezés François Guizot-ra (1787-1874), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjára

Remembering François Guizot (1787-1874), Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

François Pierre Guillaume Guizot történészt, politikust, Franciaország korábbi miniszterelnökét a Magyar Tudományos Akadémia 1858. december 16-án választotta meg tiszteleti tagjának.

François Guizot 1787. október 4-én született Nîmes-ben. Hugenotta családból származó, ügyvédként tevékenykedő apját, André Guizot-t girondistaként 1794-ben kivégezték. Édesanyjával, Elisabeth Bonicellel ezután Svájcba, Genfbe költözött, ahol gimnáziumi tanulmányait is folytatta. 1805-től 1807-ig Párizsban jogi tanulmányokat folytatott. 1809-ben közzétette a francia nyelv szinonimaszótárát, majd a *De l'état des beaux-arts en France, et du Salon de 1810* című művében korszakának művészeti virágzásához nyújt magyarázatot. Edward Gibbon „A Római Birodalom hanyatlásának és bukásának története” című művének (feleségével együtt) francia nyelvre történő lefordításának és a Párizsi Egyetemet vezető költő és politikus, Louis de Fontanes, támogatásának köszönhetően aztán rendkívül fiatalon, 1812-től a modern történelem professzoraként a Sorbonne Egyetem Bölcsészettudományi Karán oktathatott.

Az abszolutizmussal és a forradalmi törekvésekkel szemben az alkotmányos monarchiát támogató doktriner politikai csoportosulás elkötelezett tagja volt. 1822 és 1828 között politikai okokból egyetemi oktatási tevékenységét nem folytathatta. Ebben az időszakban kifejtett munkássága egyebek mellett a halálbüntetés kérdésére is kiterjedt, amellyel összefüggésben az állam büntetőhatalmának, és így a halálbüntetés alkalmazásának korlátjait vizsgálta politikai büntetőügyekben (*De la peine de mort en matière politique*). Az ezt követő időszakban már ismét a Sorbonne professzoraként tartott kurzusai, előadásai alapján született meg két nagyhatású műve, a *Histoire générale de la civilisation en Europe* és a *Histoire de la civilisation en France*. Az európai és francia civilizációról szóló munkáinak egyik főbb gondolata, hogy míg a korábbi civilizációk egy-egy eszme érvényesülésére épültek, addig a modern európai civilizáció keretében különböző eszmék élnek együtt párhuzamosan. Az európai civilizáció fejlődésének hajtómotorját a különböző osztályok, társadalmi

csoportok érdekeinek egymással való konfliktusában látta, amely ugyanakkor ezt meghaladva, ezeket közelítve társadalmi megegyezéshez, konszenzushoz is vezet.

1814-től különböző államigazgatási és politikai funkciókat látott el, így a belügyminisztérium, majd az igazságügyi minisztérium főtitkára, valamint államtanácsos lett. 1830-tól Lisieux (Calvados megye) követeként tagja volt a képviselőháznak. 1830-tól, a Bourbon-restaurációt követő, I. Lajos Fülöp uralkodása alatti júliusi monarchia idején belügyminiszterként, közoktatási miniszterként és külügyminiszterként is tevékenykedett. 1839-1840-ben Londonban nagykövetként képviselte Franciaországot. 1840-től, miközben Soult marsall volt a minisztertanács elnöke, bár Guizot „csak” külügyminiszterként tevékenykedett, utóbbit de facto miniszterelnöknek tekintették, és végül 1847-1848-ban már formálisan is a minisztertanács elnöke volt. A választójog kiterjesztését célzó reform ellenzék által sürgetett elfogadásának elutasítása vezetett miniszterelnöki bukásához, valamint az 1848. februári forradalomhoz, amely a júliusi monarchia végét és a Második Köztársaság kikiáltását eredményezte.

Oktatáspolitikusként nevéhez fűződik az 1833-ban elfogadott oktatási törvény, amely a községek számára kötelezővé tette elemi iskolák fenntartását, megyei (*département*) szinten pedig a tanítóképzést, a rászorulóknak számára a közoktatásban való részvételt megkönnyítette, valamint az elemi oktatás és a tanítóképzés tartalmi kereteit is meghatározta. A reform az iskolák számának és az oktatás minőségének növekedését eredményezte. Miközben az általános választójog bevezetését elvetette, politikai gondolkodásában a közoktatás reformja a választásra képességgel (*faculté*) rendelkezők körének kiterjesztését és a forradalmi eszméktől való eltávolodást is előmozdíthatta. Külügyminiszterként Franciaország külső kapcsolataiban, és különösen az Egyesült Királysághoz fűződő viszonyában a béke fenntartása vezette. A júliusi monarchia ideje alatt jelentős intézkedéseket tett a francia tudományos és kulturális intézményrendszer megerősítése és kiterjesztése érdekében. Említést érdemel, hogy kezdeményezésére alakult újjá az *Académie des sciences morales et politiques*, jött létre a *Société de l'Histoire de France*, megreformálta az *École des Chartes* működését, a műemlékvédelem területén létrehozta az *Inspection générale des monuments historiques* intézményét és támogatta az *École française d'Athènes* megalapítását, amelynek célja az volt, hogy a francia tudomány számára lehetővé

tegye a görög történelem és kultúra helyszínen történő kutatását, és amely révén a francia kulturális befolyás is erősíthető volt.

A februári forradalmat követően Londonba emigrált, ahonnan 1849-ben tért vissza Franciaországba. Miután Calvadosban nem sikerült képviselői mandátumot szereznie, aktív politikai tevékenységet már nem folytatott. Ebben az időben adta ki emlékiratait (*Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps*), amelyek a restauráció és a júliusi forradalom korának fontos forrását képezik, valamint beszédeit. Megírta Franciaország történetét unokái számára, amelyet teljesen már nem tudott befejezni (ötödik kötetét jegyzetei alapján már leánya állította össze).

Tudományos érdeklődése az angol és amerikai történelemre is kiterjedt, ahogy ezt számos műve bizonyítja. Ennek is köszönhető volt igen kedvező fogadtatása Angliában nagykövetségként, külügyminiszterként és miniszterelnöki bukását követően is. *Pourquoi la révolution d'Angleterre a-t-elle réussi? Discours sur l'histoire de la Révolution d'Angleterre* című munkáját Somssich Pál fordította le magyar nyelvre 1851-ben, mely „Értekezés az angol forradalomnak története felett” címmel jelent meg.

Politikai tevékenységében és műveiben egyaránt a szabadság és a rend közötti egyensúly megtalálásának szükségességét hangsúlyozta, amit a közérdek figyelembevételével tartott lehetségesnek. Ez a felfogás a júliusi monarchiának a régi rend és köztársasági eszmék közötti egyensúlykeresését is visszatükrözi. Tudományos és közéleti munkássága jelentős hatást gyakorolt a reformkori magyar politikai gondolkodásra, mindenekelőtt a centralistákra, így Szalay Lászlóra, Eötvös Józsefre, Trefort Ágostonra és Lukács Móricra. Szalay László *Államférfiak és szónokok könyve* című művében – Guizot emlékiratainak megjelenésére tekintettel toldalékkal kiegészített – hosszú portrét szentelt Guizot életművének.

Kivételes, hogy az *Institut de France* öt akadémiaja közül három, az *Académie des sciences morales et politiques*, az *Académie des inscriptions et belles-lettres* és az *Académie française* is tagjává választotta. Megkapta a francia Becsületrend nagykeresztjét és Spanyolországban az Aranygyapjas rend lovagjává választották.

Guizot utolsó éveit normandiai birtokán, az egykori ciszterci kolostor területén töltötte Val-Richer-ben, amelyet még azért vásárolt meg 1836-ban, hogy választókerületében lakóhellyel rendelkezzen. 1874. szeptember 12-én itt hunyt

el és a közeli Saint-Ouen-le-Pin községben temették el. Az elhunytát követő évben, 1885. október 26-án Trefort Ágoston tartott felette emlékbeszédet a Magyar Tudományos Akadémián.

François Guizot főbb munkái

Nouveau dictionnaire universel des synonymes de la langue française. Maradan, Paris, 1809; De l'état des beaux-arts en France, et du Salon de 1810. Maradan, Paris, 1810; Du gouvernement représentatif et de l'état actuel de la France. Maradan, Paris, 1816; Essai sur l'état actuel de l'instruction publique en France. Maradan, Paris, 1816; De la peine de mort en matière politique. Béchét, Paris, 1822; Essais sur l'histoire de France. Brière, Paris, 1823; Histoire de la révolution d'Angleterre, depuis l'avènement de Charles Ier, jusqu'à la restauration de Charles II. Leroux et Chantpie, Paris, 1826; Histoire générale de la civilisation en Europe. Pichon et Didier, Paris, 1828; Histoire de la civilisation en France. Pichon et Didier, Paris, 1830; Pourquoi la révolution d'Angleterre a-t-elle réussi? Discours sur l'histoire de la Révolution d'Angleterre. Masson, Paris, 1850; Histoire de la république d'Angleterre et de Cromwell. Didier, Paris, 1854; Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps. Michel Lévy frères, Paris, 1858-1867 és L'histoire de France, racontée à mes petits-enfants. Hachette, Paris, 1872-1876.

Felhasznált irodalom

Jean Albert-Sorel: François Guizot en Normandie. In: Actes du colloque François Guizot (Paris, 22-25 octobre 1974). Société de l'Histoire du Protestantisme Français, Paris, 1976, 317-323; Jacques Allier: Esquisse du personnage de Guizot. In: Actes du colloque François Guizot (Paris, 22-25 octobre 1974). Société de l'Histoire du Protestantisme Français, Paris, 1976, 27-45; Charle Christophe: Guizot (François). In: Les professeurs de la faculté des lettres de Paris – Dictionnaire biographique 1809-1908. Institut national de recherche pédagogique, Paris, 1985, 93-94; Fenyő István: A francia restauráció történetírásának nyomában – François Guizot és a magyar centralisták kapcsolata a reformkorban. In: Bitskey István és Tamás Attila (szerk.): Studia Litteraria – Világirodalmi tanulmányok. Tomus XXVI. Debreceni Kossuth Lajos

Tudományegyetem Világirodalmi és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék, Debrecen, 1990, 9-34; Michel Richard: Guizot mémorialiste. In: Actes du colloque François Guizot (Paris, 22-25 octobre 1974). Société de l'Histoire du Protestantisme Français, Paris, 1976, 287-297; Szalay László: Államférfiak és szónokok könyve. II. kötet. (második javított, bővített kiadás). Osterlamm Károly, Pest, 1865; Trefort Ágoston: Emlékbeszéd Guizot Ferencz a M. T. Akadémia kültagja felett. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1885; Nicolas Vergnet: François Guizot: le politique comme ordre public? Revue du droit public 2019, 3. szám, 845-857 és V. Waldapfel Eszter: Szalay László két levele Guizot francia külügyminiszterhez. Magyar Tudomány 1967, 12. szám, 807-809.

Szabados Tamás
Habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
(ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
E-mail: szabados@ajk.elte.hu